

UCHWAŁA Nr XXIX/652/12
RADY MIEJSKIEJ WROCŁAWIA
z dnia 5 lipca 2012 r.

w sprawie Miejskiego Programu Wsparcia Partnerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki oraz Sektora Aktywności Gospodarczej

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.¹⁾) uchwała się, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Miejski Program Wsparcia Partnerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki oraz Sektora Aktywności Gospodarczej, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Celem Programu jest inicjowanie, budowanie i koordynowanie partnerstwa pomiędzy szkolnictwem wyższym, a sektorem aktywności gospodarczej, ukierunkowanego w szczególności na rozwój i aktywizację lokalnego rynku pracy.

§ 3

Program będzie realizowany do 30 czerwca 2018 r.

§ 4

Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Wrocławia.

§ 5

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Wiceprzewodnicząca
Rady Miejskiej Wrocławia

Maria Zawartko

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego ogłoszono w Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717 i Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz. 1203 i Nr 167, poz. 1759, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441 i Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128 i Nr 181, poz. 1337, z 2007 r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 974 i Nr 173, poz. 1218, z 2008 r. Nr 180, poz. 1111 i Nr 223, poz. 1458, z 2009 r. Nr 52, poz. 420 i Nr 157, poz. 1241, z 2010 r. Nr 28, poz. 142 i 146, Nr 40, poz. 230 i Nr 106, poz. 675, z 2011 r. Nr 21, poz. 113, Nr 117, poz. 679, Nr 134, poz. 777, Nr 149, poz. 887 i Nr 217, poz. 1281 oraz z 2012 r. poz. 567.

Miejski Program Wsparcia
Partnerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki
oraz Sektora Aktywności Gospodarczej

1. Lokalne uwarunkowania społeczne i ekonomiczne uzasadniające podjęcie inicjatywy programowej.

Jednym z najważniejszych czynników oddziałujących na wrocławski rynek pracy – zarówno w sensie instytucjonalnym, jak i społecznym – jest szkolnictwo wyższe realizujące misje edukacji, badań naukowych oraz współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Wpływ szkolnictwa wyższego na rozwój rynku pracy we Wrocławiu nie może dziś jednak zostać jednoznacznie określony ze względu na brak szczegółowych danych na temat rezultatów kształcenia w poszczególnych obszarach i grupach wiekowych, migracji absolwentów, szczegółowych potrzeb przedsiębiorstw we Wrocławiu.

Zmiana ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym², dokonana ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw³, która weszła w życie z dniem 1 października 2011 r., wprowadza rozwiązania instytucjonalne, które umożliwią w perspektywie kilku lat zebranie fundamentalnych dla wrocławskiego rynku pracy, a dziś z gruntu niedostępnych, informacji dotyczących losów absolwentów wrocławskich uczelni (tzw. „monitoring losów absolwentów”). Dziś działania rozwijające rynek pracy we Wrocławiu muszą opierać się na danych częściowych, które pozwalają jednak na formułowanie istotnych wniosków i hipotez.

Obecnie dostępne dane świadczą jednoznacznie, że wyższe wykształcenie pomaga w zdobyciu pracy we Wrocławiu. W 2011 roku we Wrocławiu liczba bezrobotnych z wyższym wykształceniem wynosiła 3 633 z ogółu zarejestrowanych bezrobotnych – 16 168 osób, co stanowi 22,5%⁴. W roku 2010 stosunek liczby absolwentów zarejestrowanych w PUP do liczby wszystkich absolwentów z danego kierunku był nieznaczny: dla zdecydowanej większości, bo aż 80 z 88 monitorowanych kierunków studiów, nie przekraczał on 3%⁵.

Jednak dane te zestawione z dostępnymi badaniami jakościowymi dla Dolnego Śląska pozwalają postawić pytanie o skuteczność lub adekwatność kształcenia dla znacznej, bo sięgającej 50% grupy absolwentów. Badanie rynku edukacji wyższej i kształcenia ustawicznego na terenie Dolnego Śląska pokazuje,

² Dz. U. z 2012 r. poz. 572.

³ Dz. U. z 2011 r. Nr 84, poz. 455.

⁴ Bank Danych Lokalnych GUS

http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=175541&p_token=0.9957620331172303

⁵ Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie m. Wrocławiu w 2010 r. Analiza absolwentów szkół w powiecie m. Wrocławiu w 2010 r., Powiatowy Urząd Pracy we Wrocławiu, s. 2-4.
http://pup.wroclaw.ibip.pl/public/get_file_contents.php?id=225814

że 27,6 % osób zatrudnionych jest w zawodzie niezwiązanym z kierunkiem studiów (DWUP, s. 201)⁶, a ponad 20% absolwentów pozostaje bez pracy.

Dotykamy istotnego problemu: przemiany gospodarcze na świecie i w skali kraju sprawiają (patrz: punkt 2. poniżej), że długookresowa rola szkolnictwa wyższego w rozwoju gospodarczym Miasta Wrocław staje się coraz większa. Tymczasem ustawa - Prawo o szkolnictwie wyższym, a także statuty uczelni prowadzących działalność we Wrocławiu, nie wiążą w sposób szczegółowy wyników i celów edukacji oraz badań naukowych z potrzebami konkretnych wspólnot samorządowych w zakresie terytorialnym. W konsekwencji badacze oraz decydenci pragnący ocenić rolę szkolnictwa wyższego w rozwoju gospodarczym i społecznym Miasta Wrocław napotykają trudność: dane, na których mogą opierać się analizy służące wrocławskiej wspólnocie samorządowej, odnoszą się do potrzeb województwa, sektorów, a czasem kraju (np. kierunki zamawiane). Jeżeli wziąć pod uwagę znaczne różnice potrzeb rozwojowych miast (bezrobocie; struktura PKB w podziale na sektory; profil działalności zakładów pracy) na Dolnym Śląsku oraz w Polsce w ogóle, formułowanie opartych na dedukcji wniosków dla Miasta Wrocław wymaga szczególnej ostrożności. Jest ona nieodzowna także dlatego, że brak jednoznacznej korelacji nadanej oraz samodzielnie określonej misji szkolnictwa wyższego we Wrocławiu z potrzebami regionalnymi według odpowiednich zakresów terytorialnych można odnotować w obszarze badań naukowych: Regionalna Strategia Innowacji cytuje badania, z których wynika, że większość działań badawczo-rozwojowych ma miejsce w odniesieniu krajowym, nie regionalnym (RSI, s. 36)⁷.

Podsumowując można zatem stwierdzić: (1) choć wiadomo, że szkolnictwo wyższe odgrywa w rozwoju wrocławskiego rynku pracy rolę kluczową, na podstawie dostępnych danych nie sposób szczegółowo określić rezultatów kształcenia i badań naukowych w świetle potrzeb wrocławskiej wspólnoty samorządowej. (2) Co do zasady (ramy regulacyjne) uczelnie i jednostki naukowe nie realizują swojej misji w odniesieniu do konkretnych wspólnot samorządowych, w tym wspólnoty wrocławskiej, ale w odniesieniu do krajowych organów regulujących i nadzorujących, a także wyznaczających priorytety polityki krajowej w obszarze szkolnictwa wyższego.

(3) Długofalowe bezpośrednie odniesienie misji szkolnictwa wyższego we Wrocławiu do potrzeb rynku pracy wrocławskiej wspólnoty samorządowej może zostać zapewnione poprzez partnerstwo ze sferą aktywności gospodarczej. Wsparcie takiego partnerstwa stanowi zadanie związane z aktywizacją rynku pracy i przeciwdziałaniem bezrobociu, przez co mieści się w zakresie zadań Miasta Wrocław.

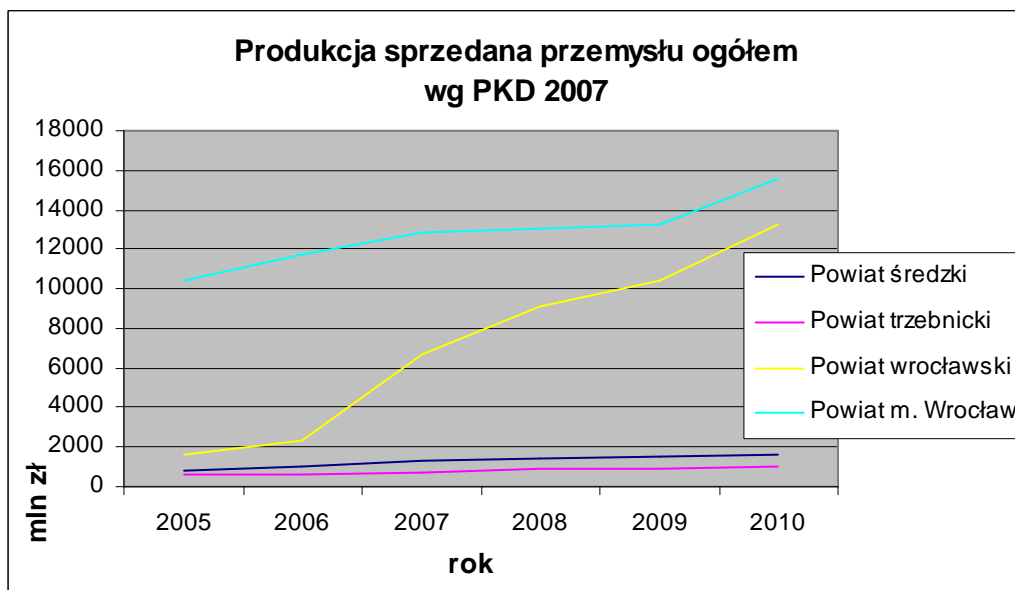
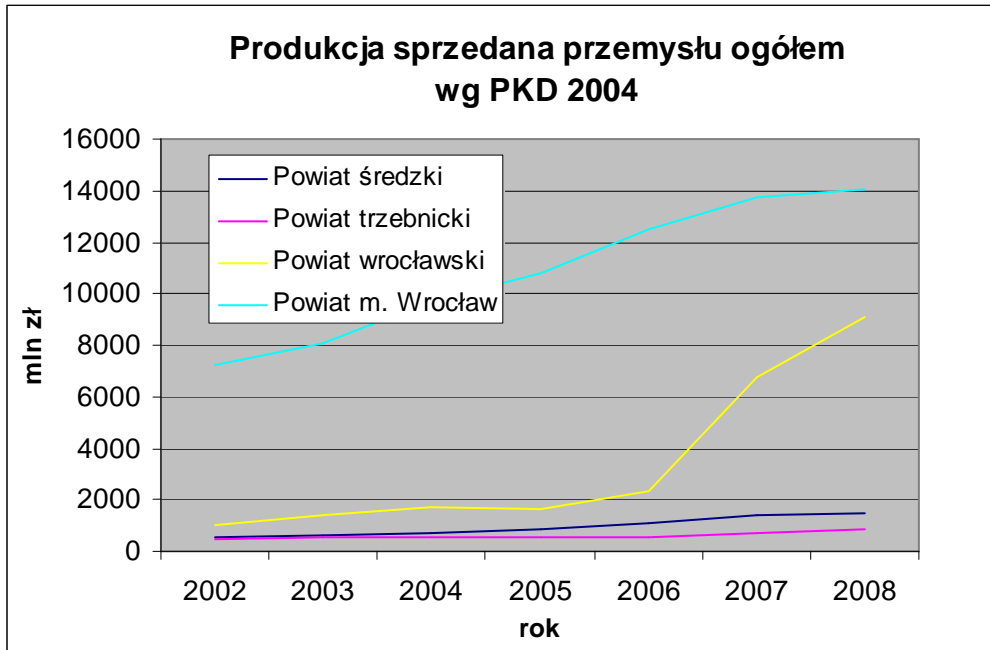
2. Trendy gospodarcze i społeczne w Mieście Wrocław

Poniżej przedstawiono podstawowe dane statystyczne oraz analizy pochodzące z raportów wskazujące na potrzebę podjęcia długofalowych działań

⁶ Badanie rynku edukacji wyższej i kształcenia ustawicznego na terenie Dolnego Śląska. Raport podsumowujący badania, Obserwatorium Dolnośląskiego Rynku Pracy i Edukacji, s. 201.
http://obserwatorium.cmsiko.pl/sites/default/files/Raport%20ko%C5%84.%20z%20Bad.%204%20Badanie%20rynku%20edukacji%20wy%C5%BCszej_tekst_0.pdf

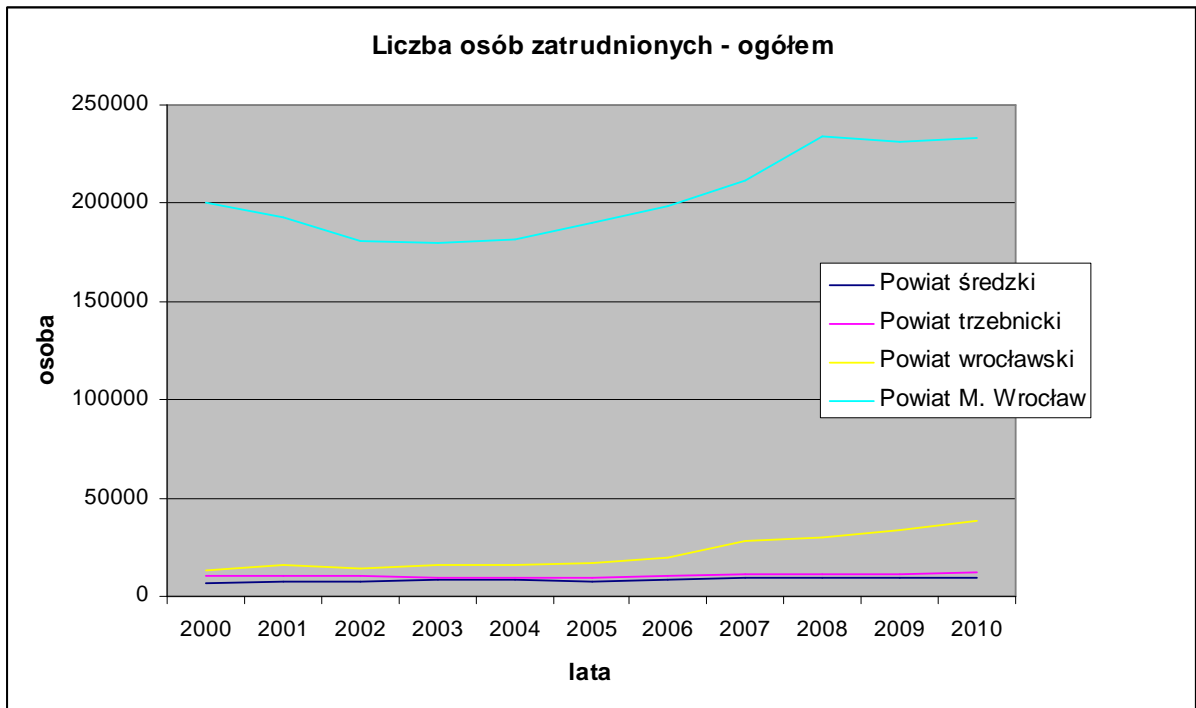
⁷ Regionalna Strategia Innowacji dla Dolnego Śląska na lata 2011-2020, styczeń-czerwiec 2011, s. 36.
http://www.innowacje.dolnyślask.pl/images/attachments/aktualizacja_rsi/rsi.pdf

mających na celu zwiększenie efektywności pracy oraz jakości miejsc pracy we Wrocławiu.

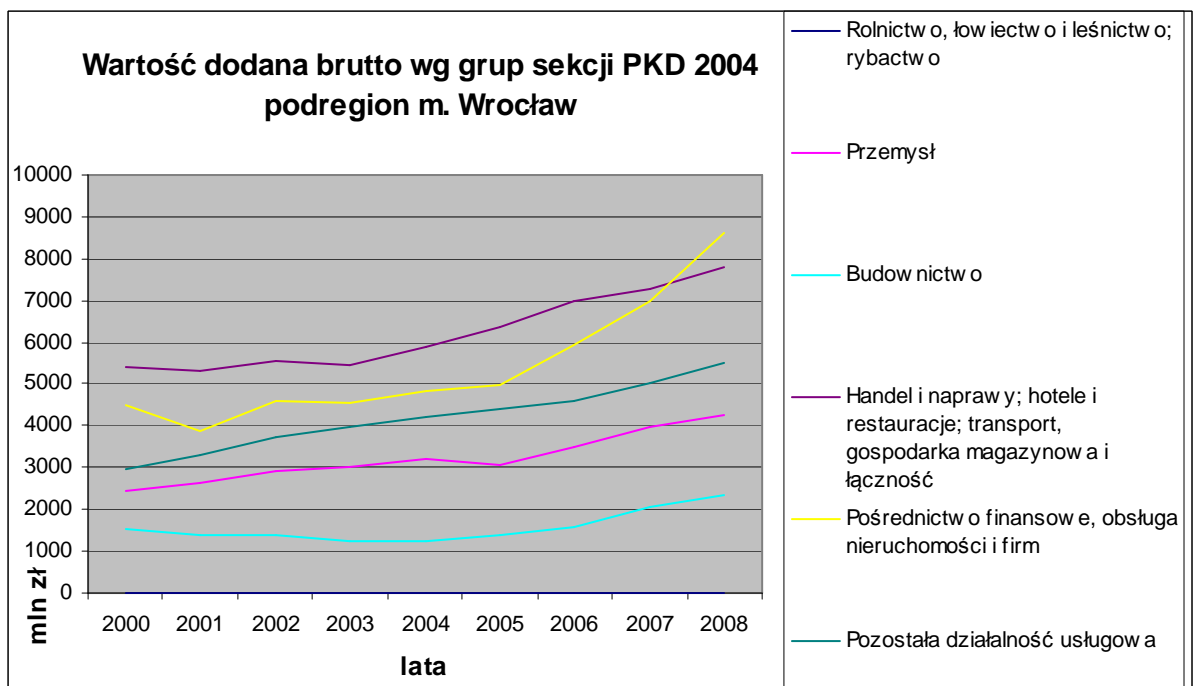
Rys. 1a, 1b *Produkcja przemysłowa na terenie Wrocławia oraz powiatów ościennych w latach 2002-2010*

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

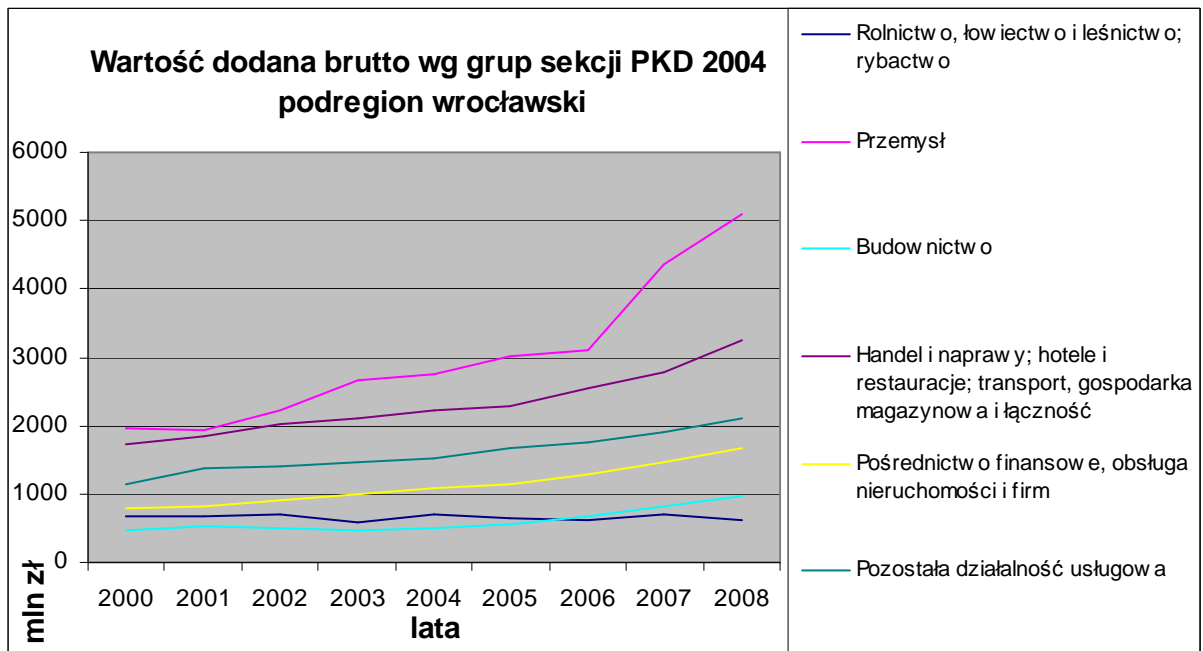

Rys. 2 Liczba miejsc pracy na terenie Wrocławia oraz powiatów ościennych w latach 2000-2010

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

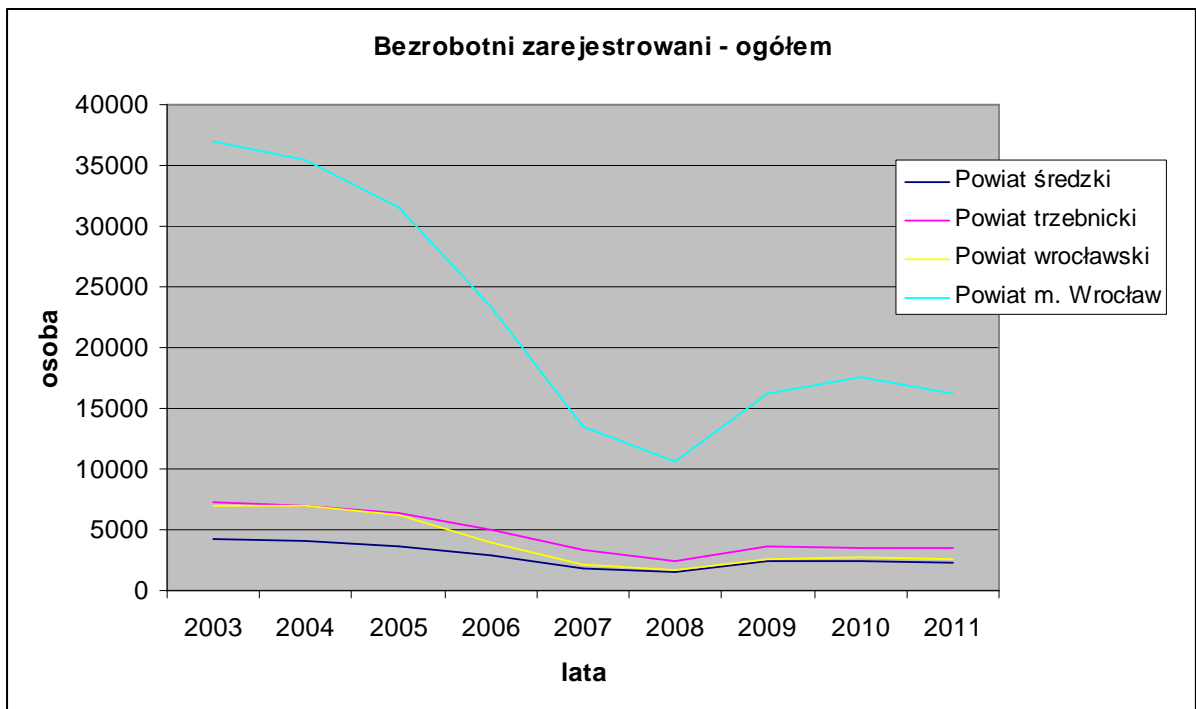

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Rys. 3a, 3b Podział na sektory gospodarki Wrocławia i powiatów ościennych w latach 2000-2008

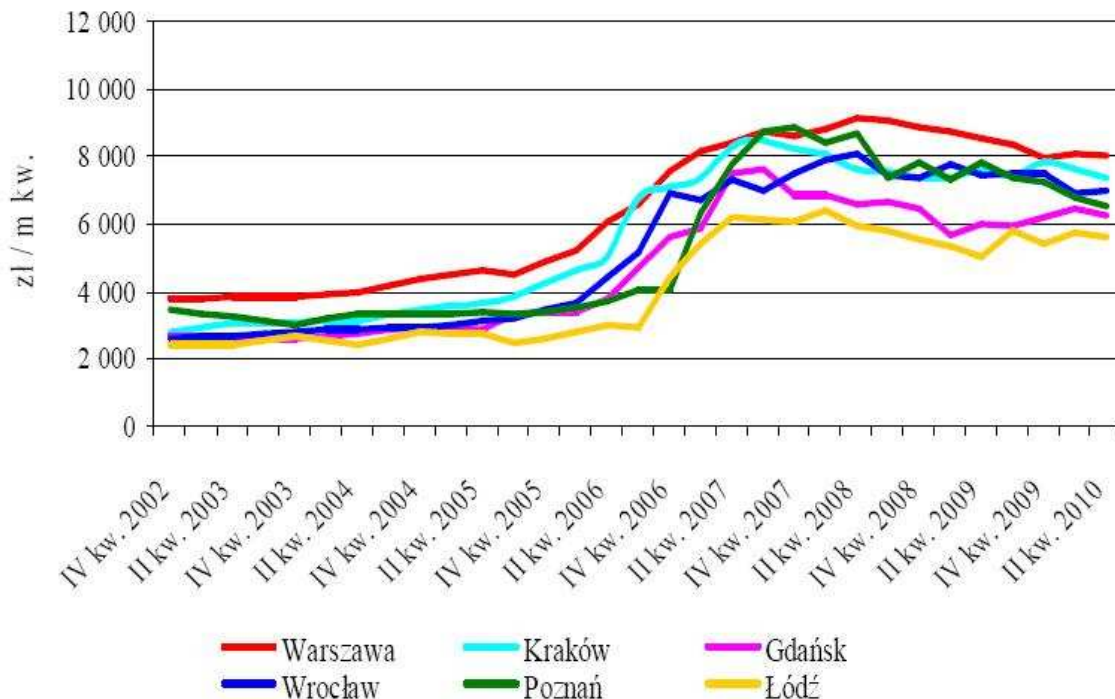
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Rys. 4 Bezrobocie we Wrocławiu i powiatach ościennych w latach 2000-2011

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 1 Ofertowe ceny mieszkań - RP w latach 2002 - 2010

Rys. 5 Średnie ceny nieruchomości we Wrocławiu w latach 2002-2010

źródło: Baza cen nieruchomości mieszkaniowych od 2006 r. NBP; Informacja o cenach mieszkań i sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych w Polsce w pierwszym półroczu 2010 r., NBP, 2010

http://nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/rynek_nieruchomosci/index2.html

Produkcja przemysłowa na terenie aglomeracji wrocławskiej gwałtownie wzrosła po akcesji Polski do Unii Europejskiej (UE) 1 maja 2004 (Rys. 1a, 1b; Rys. 2). Jednocześnie w tym samym okresie umocniła się rola usług w gospodarce Wrocławia oraz produkcji przemysłowej na terenie aglomeracji (Rys. 3a, 3b), co ma związek z inwestycjami zagranicznymi.

Średnia płaca w latach 2002-2008 w podregionie m. Wrocławiu zwiększyła się o ok. 35%, podczas gdy wydajność pracy mierzona w wartości dodanej brutto na 1 pracującego w tym samym czasie wzrosła o ok. 26%⁸. Średnie płace wzrosły w stosunku do średniej z 2005 (rok decyzji LG o inwestycji na terenie aglomeracji) o 28 % (we Wrocławiu: 2649,62 zł w 2005 i 3675,85 zł w 2010 roku)⁹.

Niebagatelny czynnikiem determinującym poziom istotnych wskaźników gospodarczych w latach 2007-2011 była europejska polityka spójności i związane z nią fundusze rozwoju regionalnego i inne. Według analiz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (Raport Polska 2011; str. 27)¹⁰ fundusze należy kojarzyć prawie

⁸ Bank Danych Lokalnych GUS

http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=317403&p_token=0.1860977633807328

⁹ Bank Danych Lokalnych GUS

http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=317434&p_token=0.2929912136531986

¹⁰ Raport Polska 2011. Gospodarka – Społeczeństwo – Regiony. Projekt, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, czerwiec 2011, s. 27.

http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Ewaluacja_i_analazy/Raporty_o_rozwoju/Raporty_krajowe/Documents/Raport_Polska_2011.pdf

w 90% ze zwiększonym popytem wewnętrznym, a w niecałych 10% ze zwiększoną produktywnością oraz mniejszymi kosztami inwestycyjnymi. Na potrzeby niniejszej analizy można przyjąć, że trend ten jest dla Wrocławia przybliżony, co ma znaczenie w długookresowym planowaniu: zmiana poziomu finansowania unijnego może mieć dla poszczególnych sektorów duże znaczenie. Za taki sektor należy uznać działania z obszaru kapitału ludzkiego oraz innowacji, które dziś realizowane są przez uczelnie oraz jednostki badawczo-rozwojowe, które mają duże znaczenie dla tworzenia nowych produktów, usług oraz miejsc pracy wymagających wysokich kwalifikacji.

Dane te oraz przywołane badania i raporty pozwalają na sformułowanie następujących spostrzeżeń:

Spostrzeżenie 1. Rozwój gospodarczy Wrocławia w latach 2006-2011 był wprost zależny od akcesji Polski do Unii Europejskiej. Przewagę konkurencyjną Wrocławia w tym okresie należy kojarzyć z zaistnieniem nowego zewnętrznego czynnika, który nadał stałym walorom miasta i jego społeczności nowe znaczenie: dostęp produkcji i usług generowanych we Wrocławiu do wspólnego rynku europejskiego.

Spostrzeżenie 2. Czynniki sukcesu związane z dostępem do wspólnego rynku europejskiego wiążą się także z ryzykiem, które uwidacznia się w zależności wrocławskiego rynku pracy od globalnej gospodarki z jej cyklami koniunkturalnymi (korelacja: spadek wskaźników związany z globalnym kryzysem finansowym i spowolnieniem gospodarczym).

Spostrzeżenie 3. Wzrost zarobków następował szybciej niż wzrost wydajności pracy. Gwałtowny wzrost składowych PKB był skorelowany z gwałtownym wzrostem cen nieruchomości, co można tłumaczyć ścisłą zależnością pomiędzy obrotami sektora usług, w tym usług finansowych, a sytuacją na rynku nieruchomości. W tym samym czasie udział produkcji w PKB wzrósł znacząco mniej.

Spostrzeżenie 4. Inwestycje unijne stymulowały gospodarkę przede wszystkim poprzez zwiększenie popytu wewnętrznego, a nie zwiększenie wydajności pracy.

Wymienione spostrzeżenia stanowią wystarczające przesłanki do podjęcia działań aktywizujących rynek pracy oraz przeciwdziałających bezrobociu w perspektywie długoterminowej.

3. Doświadczenia aktywizacji rynku pracy poprzez współpracę środowisk naukowych i gospodarczych w ramach programu „Zielony Transfer”.

„Zielony Transfer” to dwuletni (realizowany do końca sierpnia 2012) projekt stażowy, w ramach którego 30 wrocławskich naukowców nawiązało współpracę z dolnośląskimi przedsiębiorcami. Celem projektu jest wzmocnienie współpracy oraz rzeczywisty transfer wiedzy pomiędzy naukowcami a biznesem. Na tle innych projektów wyjątkowa jest długość staży w „Zielonym Transferze” - do osiemnastu miesięcy, wysokie wynagrodzenie stażysty (7 tys. zł/mies.) oraz elastyczna formuła współpracy w zakresie realizacji stażu, jak i formułowania jego tematyki. Na realizację projektu Miasto Wrocław pozyskało fundusze ze środków unijnych w wysokości blisko 4 mln złotych.

Na trzy miesiące przed zakończeniem projektu, zdecydowana większość pracodawców uczestniczących w projekcie deklaruje wolę kontynuowania

współpracy z naukowcami-stażystami. Około 20 z 30 stażystów dostało już propozycje kontynuowania długookresowej współpracy. Równocześnie pracodawcy podkreślają bardzo wymierne efekty partnerstw naukowo-biznesowych realizowanych poprzez staże „Zielonego Transferu”.

W większości firm powstały już lub planuje się utworzenie w krótkim czasie ponad 20 nowych miejsc pracy. Stanowiska te dotyczą całkowicie nowych osób – nie są związane bezpośrednio ze stażystami, z których większość, jak widać wyżej, także będzie kontynuować współpracę z dotychczasowymi partnerami biznesowymi.

W większości są to również zupełnie nowe stanowiska powstające, nie jako rozszerzenie zespołów w istniejących obszarach kadrowych, ale jako załączki bądź elementy nowych obszarów struktury firmy obejmujących ich nowe obszary działalności. Ponadto, wedle oceny samych pracodawców, działalność podejmowana na tych stanowiskach ma w większości przypadków (60%) charakter innowacyjny. Działania te związane są z efektywną aktywnością badawczo-rozwojową, co pozwala prognozować powstawanie dodatkowych miejsc pracy, które będą zapewniać obsługę oraz proces wdrożenia i produkcję efektów prac badawczo-rozwojowych.

Współpraca firm i naukowców dzięki uczestnictwu w projekcie zaowocowała nowymi produktami lub udoskonaleniami produktów czy usług już istniejących. Spośród dotąd ankietowanych firm łącznie są to 33 takie rozwiązania. Różna jest ich skala i zasięg. Od uzupełniania oferty względem konkurencji, poprzez opracowanie nowych technologii oraz produktów, po produkty, usługi i rozwiązania innowacyjne na skalę światową.

Partnerzy podjęli z sukcesami prace nad patentami i wzorami użytkowymi i deklarują, że dzięki projektowi takowe powstały lub powstaną (co najmniej 5) i mogą mieć znaczący wpływ na gospodarczy wynik przedsiębiorstw.

Około 80% ankietowanych firm wykazuje, że współpraca z naukowcami przyczyniła się do zdobycia nowych efektywnych kontaktów biznesowych, zaowocowała podjęciem współpracy z innymi strategicznymi partnerami. Przynajmniej w jednym przypadku podpisano kontrakty przekraczające wartością 200 tysięcy euro w pierwszym roku kooperacji.

Ponad 70 % przedsiębiorstw uczestniczących w projekcie deklaruje zarejestrowany bądź prognozowany, w krótkiej perspektywie wzrost przychodów przedsiębiorstwa wynikający z aktywności stażystów „Zielonego Transferu” (od kilku do 30%!).

Dzięki doświadczeniom w projekcie naukowcy deklarują potrzebę zmian w programach nauczania i część z nich już praktycznie przenosi doświadczenia ze współpracy biznesem do prowadzonych przez siebie zajęć ze studentami. W szerszym wymiarze taka tendencja będzie przekładać się na dostosowywanie programów nauczania do realnych potrzeb rynku pracy – nie antycypowanych, lecz realnie dyktowanych przez praktykę biznesową.

4. Cel programu.

Przedstawione uwarunkowania społeczne i gospodarcze jednoznacznie wykazują potrzebę rozszerzania współpracy pomiędzy sferą gospodarczą a nauką. W szczególności da się zauważyć rynkowe zapotrzebowanie ukierunkowane na zasoby ludzkie dysponujące rozległą wiedzą techniczną i ekonomiczną. Na gminy i powiaty nałożono szereg zadań, których nowoczesna

i innowacyjna realizacja wymaga nie tylko działania administracji publicznej, ale także zaangażowania innych instytucji związanych tylko pośrednio z administracją publiczną, bądź w ogóle niezwiązanych ze sferą publiczną. Taka współpraca organów samorządów terytorialnego z instytucjami, organizacjami i przedsiębiorstwami przyczynia się w znacznym stopniu do poprawy efektywności i skuteczności wykonywania zadania, przy jednoczesnym obniżaniu kosztów realizacji zadania.

Zarówno powiat, jak i gmina są ustawowo zobligowane do wykonywania zadań publicznych w zakresie edukacji, rynku pracy i rozwoju. Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 1 i 17 ustawy z dnia 4 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym¹¹, powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie edukacji publicznej oraz przeciwdziałania bezrobociu i aktywizacji lokalnego rynku pracy. Stosownie zaś do art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju¹², samorząd powiatowy i gminny jest podmiotem odpowiedzialnym za politykę rozwoju. Przez politykę rozwoju rozumie się zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej.

Cele programu można rozpatrywać w różnych stopniach i aspektach. Taktycznym dążeniem programu jest budowanie i koordynowanie więzi współpracy pomiędzy szkolnictwem wyższym i nauką, a sferą aktywności gospodarczej (przedsiębiorstw). Stopień natężenia koordynacji współpracy jest proporcjonalnie zależny od zainteresowania sfery naukowej i gospodarczej. W istocie rzeczy, dążyć trzeba do takiego wzajemnego zainteresowania środowisk gospodarczych i naukowych, aby współpraca i wymiana doświadczeń odbywała się bez udziału samorządu terytorialnego. Budowa i koordynacja zależności pomiędzy płaszczyzną gospodarczą i naukową ma pokazać i unaocznic obu grupom wzajemne korzyści współpracy. Transfer wiedzy do przedsiębiorstw znacznie wzmocni ich pozycję gospodarczą i umożliwi powstanie nowoczesnych i innowacyjnych usług, produktów, a także modeli zarządzania każdym aspektem działalności przedsiębiorstwa. Z kolei możliwość praktycznego wykorzystania wiedzy pozwoli środowiskom naukowym rozpoznać potrzeby gospodarki, co bezspornie przełoży się na podniesienie poziomu oraz właściwe ukierunkowanie dydaktyki i badań naukowych. Skutkiem takiej wymiany doświadczeń będzie poprawa w przygotowaniu studentów i absolwentów do podjęcia pracy po ukończeniu studiów wyższych.

Oczywiście, realizacja wytyczonych zadań przyniesie wiele innych korzyści. Przede wszystkim podniesie się konkurencyjność przedsiębiorstw, co wzmocni ich pozycję na rynku i umożliwi rozwój oraz ekspansję poza rynek lokalny i regionalny. Konsekwencją tego będzie wzrost zatrudnienia i wchłonięcie przez rynek pracy absolwentów uczelni wyższych. Docelowo więc, strategicznym założeniem programu jest aktywizacja wrocławskiego (lokalnego) rynku pracy, zapobieganie bezrobociu, w tym wśród absolwentów uczelni wyższych.

¹¹ Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271, Nr 200, poz. 1688 i Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055 i Nr 167, poz. 1759, z 2007 r. Nr 173, poz. 1218, z 2008 r. Nr 180, poz. 1111 i Nr 223, poz. 1458, z 2009 r. Nr 92, poz. 753 i Nr 157, poz. 1241, z 2010 r. Nr 28, poz. 142 i 146, Nr 40, poz. 230 i Nr 106, poz. 675 oraz z 2011 r. Nr 21, poz. 113, Nr 149, poz. 887 i Nr 217, poz. 1281.

¹² Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712 i Nr 157, poz. 1241, Dz. U. z 2011 r. Nr 279, poz. 1644.

Miasto Wrocław w celu aktywizacji lokalnego rynku pracy oraz wzmocnienia wzrostowego trendu powstawania nowych przedsiębiorstw prowadzi poprzez Wrocławski Park Technologiczny S.A. Dolnośląski Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości. Dolnośląski Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości będący wspólnym przedsięwzięciem Uniwersytetu Wrocławskiego, Politechniki Wrocławskiej, Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu oraz Wrocławskiego Parku Technologicznego S.A., został stworzony dla studentów, doktorantów, absolwentów i pracowników wyższych uczelni Wrocławia oraz Polskiej Akademii Nauk (PAN), aby mogli swoje pomysły oprzeć na ekonomicznych podstawach w postaci założenia własnego przedsiębiorstwa. Jest to miejsce, w którym pomysł zmienia się w produkt o wartości rynkowej. Program Współpracy nie jest konkurencyjny wobec Dolnośląskiego Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości. Choć cele są zbliżone, to obie formy stymulowania rynku pracy będą się uzupełniały.

5. Realizacja programu.

Sprecyzowane cele programu wymagają wielu działań operacyjnych. Adresatami Miejskiego Programu z jednej strony jest kadra naukowo-dydaktyczna uczelni akademickich i zawodowych oraz jednostek naukowych posiadających siedzibę lub oddział we Wrocławiu. W razie potrzeb nie wyklucza się udziału w programie osób związanych z uczelniami lub jednostkami naukowymi na terenie całego kraju, a nawet poza granicami kraju, jeżeli ich zaangażowanie może przyczynić się do aktywizacji lokalnego rynku pracy.

Z drugiej strony program kierowany jest do podmiotów szeroko rozumianego sektora gospodarczego oraz innych podmiotów, które występują w roli partnerów szkolnictwa wyższego w kontekście mobilizacji lokalnego rynku pracy. Z uwagi na uwarunkowania związane z pomocą de minimis wymagania wobec podmiotów objętych programem określono w pkt 7 – „Zasady i tryb wyłaniania przedsiębiorców i naukowców”.

Zasadniczym instrumentem do rozwoju partnerstwa pomiędzy szkolnictwem wyższym, nauką, a przedsiębiorcami są staże pracowników naukowych i naukowo – dydaktycznych w przedsiębiorstwach. Ilekroć w dalszej części programu jest mowa o pracowniku naukowym bez wyraźnego rozróżnienia, należy przez to rozumieć także pracownika naukowo – dydaktycznego.

Staż pracowników naukowych będzie organizowało Miasto Wrocław, zgodnie z zasadami określonymi w punktach 7 i 8 niniejszego programu.

Staż pracownika naukowego w przedsiębiorstwie pozwoli również na udział i zaangażowanie studentów w rozwiązywanie praktycznych problemów gospodarczych. Prawną formą realizacji stażu pracownika naukowego będzie umowa zawarta pomiędzy Miastem Wrocław, pracownikiem naukowym oraz przedsiębiorstwem, w którym będzie odbywany staż.

Realizacja programu wymaga szerokiego współdziałania podmiotów i jednostek organizacyjnych Miasta Wrocław. W szczególności będzie potrzeba wykorzystania baz informacyjnych obrazujących aktualną sytuację gospodarczą, kondycję przedsiębiorstw, potrzeby przedsiębiorstw, sytuację rynku pracy oraz zasoby kadrowe uczelni wyższych. We współdziałanie w realizację programu należy zatem włączyć Powiatowy Urząd Pracy we Wrocławiu, Agencję Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej S.A., Wrocławskie Centrum Badań EIT+ Sp z o.o., Wrocławski Park Technologiczny Sp. z o.o. oraz poszczególne wydziały Urzędu Miejskiego.

6. Uwarunkowania finansowe programu.

Staże pracowników naukowych w przedsiębiorstwach będą finansowane z budżetu Miasta ze środków własnych Miasta. W razie możliwości Miasto Wrocław będzie starało się pozyskać finansowanie staży ze źródeł zewnętrznych, a w szczególności ze środków pochodzących z Unii Europejskiej, jak to ma miejsce w realizowanym do sierpnia 2012 r. projekcie „Zielony Transfer”. W tym celu należy podjąć wszelkie działania, aby pozyskać środki finansowe z programów Unii Europejskiej, kierując się wzorami wypracowanego już i realizowanego projektu „Zielony Transfer”.

Jak pokazano, w celach programu bardzo istotne jest, aby przedsiębiorcy przekształcali umowy o staże pracowników naukowych w umowy o współpracy i samodzielnie je finansowali. Przedsiębiorcy zainteresowani stażami pracowników naukowych mogą współfinansować lub finansować w całości staż. Zasady współfinansowania stażu przez przedsiębiorcę określa umowa o ustanowienie stażu.

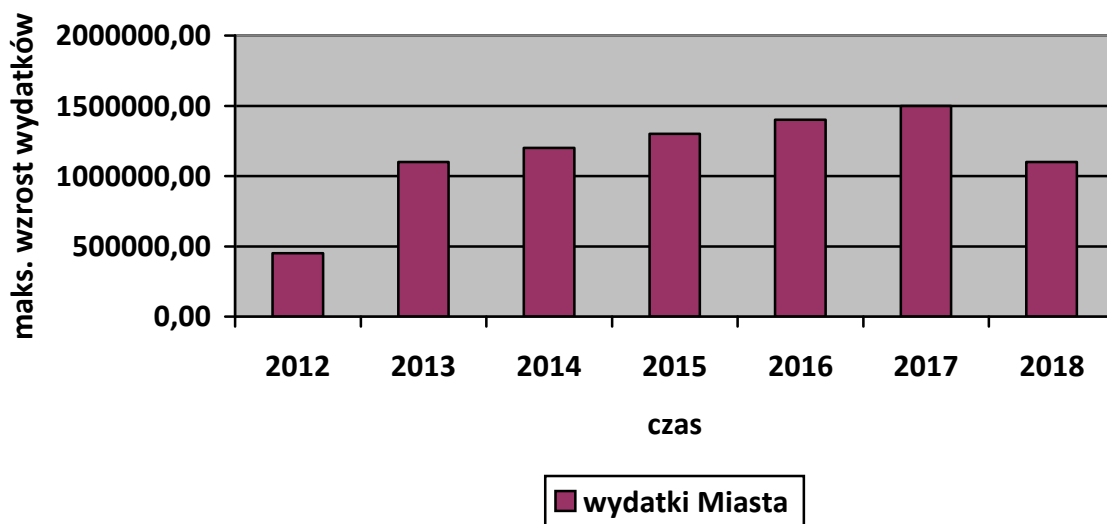
Finansowanie stażu z budżetu Miasta Wrocław może stanowić pomoc de minimis dla przedsiębiorcy w rozumieniu TFUE. Z tego też względu Program wymaga opinii Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz ministra właściwego do spraw rolnictwa, stosownie do wymogów art. 7 ust. 3 oraz 3a ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej¹³.

Wynagrodzenie jednego pracownika naukowego finansowane w całości z budżetu Miasta nie może przekroczyć kwoty 5000 (pięć tysięcy) złotych (brutto) miesięcznie, waloryzowanej co roku o wskaźnik inflacji. W przypadku współfinansowania stażu z innych źródeł, udział finansowy z budżetu Miasta nie może przekroczyć wyżej wskazanej kwoty.

Wydatki w programie planowane będą zgodnie z cyklami roku akademickiego tj. rozpoczęcie stażu będzie miało miejsce około rozpoczęcia roku akademickiego.

Przewiduje się, że koszt programu w pierwszych 12 miesiącach wyniesie 1 mln 100 tys. złotych. Corocznie koszt realizacji programu nie powinien wzrastać o więcej niż kwotę 100 tys. zł. Przeprowadzone analizy i doświadczenia z programem „Zielony Transfer” dają mocne argumenty za prognozowaniem spadku wydatków Miasta na realizację programu. Wzrost wydatków może być podyktowany przede wszystkim ustalonym sposobem wzrostu wynagrodzenia pracownika naukowego oraz przewidywanymi wzrostami kosztów stałych obsługi programu. Decydujące znaczenie dla wzrostu kosztów stałych obsługi programu ma wzrost wynagrodzenia pracowników oraz czynnik inflacyjny.

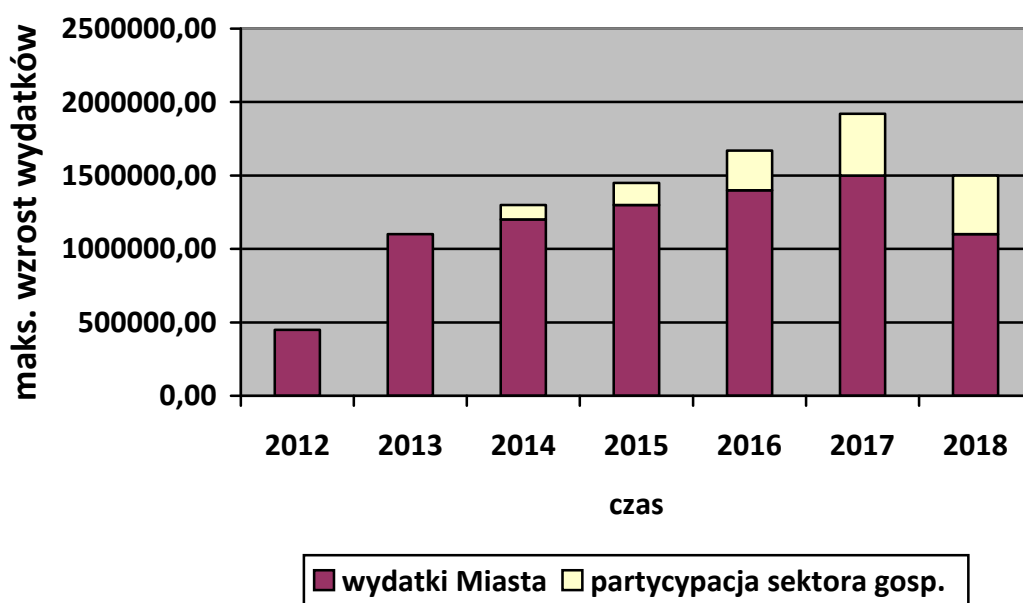
¹³ Dz. U. z 2007 r. Nr 59, poz. 404, z 2008 r. Nr 93, poz. 585, z 2010 r. Nr 18, poz. 99 oraz 2011 r. Nr 233, poz. 1381.

Wykres: wzrost wydatków Miasta na realizację programu.

Przy założeniu dążenia do współfinansowania wynagrodzenia pracowników naukowych przez sektor aktywności gospodarczej, zakłada się próbę jak największego udziału finansowego sektora aktywności gospodarczej w długim terminie. Zwiększyłyby to liczbę staży lub pokrewnych działań o dużym znaczeniu dla wrocławskiego rynku pracy, nie zwiększając jednocześnie wydatków Miasta spowodowanych wsparciem partnerstwa szkolnictwa wyższego nauki i biznesu.

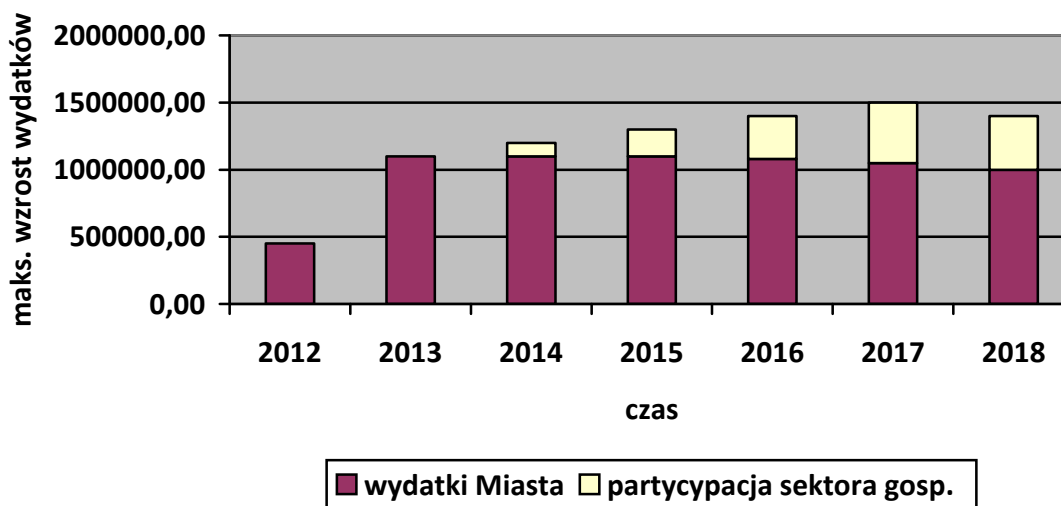
Informacje na temat poziomu inwestycji firm w staże i działania pokrewne, w tym informacje o współfinansowaniu staży, będą zbierane przez Miasto Wrocław i przetwarzane w celach monitoringowo-planistycznych, a także w związku z ewaluacją programu.

Wykres: maksymalny wzrost wydatków na program z zaangażowaniem sektora gospodarczego.

Założenie o zainteresowaniu finansowym wsparciem sektora aktywności gospodarczej poparte jest doświadczeniami z programu „Zielony Transfer”, w ramach którego przedsiębiorcy wyrazili chęć udziału finansowego w partnerstwie. Taki model realizacji programu jest najbardziej pożądanym.

Wydatki Miasta, przy takim założeniu powinny spadać wraz ze wzrostem udziału finansowego sektora gospodarczego.

Wykres: maksymalne wydatki Miasta na program z zaangażowaniem sektora gospodarczego.

7. Czas trwania staży.

Czas trwania staży ustala się w zawartej umowie o staż. Maksymalny czas trwania staży wynosi 12 miesięcy.

Staż może być przedłużony o kolejne 6 miesięcy w przypadku, gdy wynik monitoringu i kontroli wykonywania stażu wykaże spełnienie przynajmniej jednego z warunków:

- 1) wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwie;
- 2) wzrost przychodów przedsiębiorcy;
- 3) wprowadzenie innowacji i nowatorskich rozwiązań w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem;
- 4) wprowadzenie nowych produktów lub usług;

na skutek transferu wiedzy pracownika naukowego do przedsiębiorstwa.

W przypadku współfinansowania stażu ze źródeł poza budżetowych staż może być przedłużony o 12 miesięcy, jeżeli Miasto Wrocław będzie partycypowało w kosztach przedłużonego stażu w wysokości nieprzekraczającej 50% ustalonego w umowie wynagrodzenia pracownika naukowego.

8. Zasady i tryb wyłonienia partnerstw wspieranych w ramach programu.

Na podstawie danych monitorujących rynek pracy, kondycję przedsiębiorstw oraz trendy gospodarcze należy rozpoznać, którzy przedsiębiorcy potrzebują najbardziej zaangażowania wiedzy naukowej w rozwój konkurencyjności przedsiębiorstwa. Potrzeba jest także rozpoznania, w jakich gałęziach gospodarczych transfer wiedzy naukowej przyniosłby największe efekty społeczne i gospodarcze. W tym zakresie wykorzystane zostaną doświadczenia programu „Zielony Transfer”. Kryteria i mierniki efektywności stażów zostały ustalone w punkcie „Kontrola i ocena wykonania stażu”.

Staże powinny być przyznawane tym przedsiębiorcom, dla których transfer danego rodzaju wiedzy jest niezbędny do rozwoju gospodarczego i może przynieść największe efekty.

O staż może ubiegać się tylko partnerstwo współtworzone przez przedsiębiorcę zatrudniającego pracowników na terenie Miasta Wrocław.

Finansowanie stażu może stanowić pomoc de minimis, o której mowa w Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1998/2006 z dnia 15 grudnia 2006r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu do pomocy de minimis¹⁴, Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1535/2007 z dnia 20 grudnia 2007 r. w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy de minimis w sektorze produkcji rolnej¹⁵ oraz Rozporządzenia Komisji (WE) nr 875/2007 z dnia 24 lipca 2007r w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy w ramach zasady de minimis dla sektora rybołówstwa i zmieniające rozporządzenia (WE) nr 1860/2004¹⁶.

Z tego względu staż może być przyznany tylko przedsiębiorcy, który wraz ze zgłoszeniem złoży:

- 1) oświadczenie o niezaleganiu ze zobowiązaniami podatkowymi wobec Urzędu Skarbowego oraz o niezaleganiu ze składkami na ubezpieczenie społeczne lub o innym sposobie uregulowania zaległości;
- 2) oświadczenie o niezaleganiu z płatnościami wobec Miasta Wrocław z tytułu danin publicznoprawnych i cywilnoprawnych;
- 3) oświadczenie, że w stosunku do przedsiębiorcy nie wszczęto postępowania upadłościowego, naprawczego lub likwidacyjnego;
- 4) oświadczenie o niefigurowaniu jako dłużnik w biurach informacji gospodarczej oraz, w przypadku osób fizycznych, upoważnienie do wystąpienia do biur informacji gospodarczej o ujawnienie informacji gospodarczych jej dotyczących.

Przedsiębiorca jest zobowiązany do złożenia wraz z powyższymi oświadczeniami wszystkich zaświadczeń, oświadczeń oraz informacji o których mowa w §37 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. – o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej

Uzyskanie pomocy na mocy uchwały nie może mieć zastosowania w stosunku do przedsiębiorców znajdujących się w trudnej sytuacji ekonomicznej w rozumieniu „Wytycznych wspólnotowych dotyczących pomocy państwa w celu ratowania i restrukturyzacji zagrożonych przedsiębiorstw” (Dz. Urz. UE C 244 z 1.10.2004).

Łączna wartość pomocy de minimis uzyskana przez przedsiębiorcę w różnych formach i z różnych źródeł, w roku w którym ubiega się o pomoc oraz w ciągu dwóch poprzedzających go lat podatkowych nie może przekroczyć limitów o których mowa w Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1998/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu do pomocy de minimis, Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1535/2007 z dnia 20 grudnia 2007 r. w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy de minimis w sektorze produkcji rolnej oraz Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 875/2007 z dnia 24 lipca 2007 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy w ramach zasady de minimis dla sektora rybołówstwa i zmieniające rozporządzenia (WE) nr 1860/2004.

¹⁴ Dz. Urz. UE L z dnia 28 grudnia 2006 r. Nr 379/5.

¹⁵ Dz. Urz. UE L z dnia 21 grudnia 2007 r. Nr 337/35.

¹⁶ Dz. Urz. UE L z dnia 25 lipca 2007 r. Nr 193/6.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 marca 2007 r. w sprawie zaświadczeń o pomocy de minimis i pomocy de minimis w rolnictwie i rybołówstwie¹⁷, organ finansujący staż jest zobowiązany do wydania zaświadczenia o udzieleniu pomocy de minimis.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1998/2006 obowiązuje do dnia 31 grudnia 2013 r. Niniejszy program będzie musiał zatem zostać znowelizowany i dostosowany do przepisów rozporządzenia zastępującego rozporządzenie Komisji (WE) nr 1998/2006 oraz ponownie przedstawiony do zaopiniowania właściwym organom.

Pracownik naukowy może ubiegać się o staż jeżeli:

- 1) uzyskał co najmniej stopień naukowy doktora;
- 2) zatrudniony jest w uczelni akademickiej, uczelni zawodowej lub jednostce naukowej (w rozumieniu ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym) na stanowisku pracownika naukowo-dydaktycznego lub naukowego;
- 3) nie podjął dodatkowego zatrudnienia poza podstawowym miejscem pracy w rozumieniu przepisów ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym.

Dla jednego przedsiębiorcy może być przyznany tylko jeden staż w okresie 4 lat (liczonych od pierwszego stażu). W uzasadnionych okolicznościach, temu samemu przedsiębiorcy w okresie 4 lat mogą być przyznane nie więcej niż dwa staże, z tym jednak zastrzeżeniem, że nie mogą to być staże obejmujące tego samego rodzaju transferu wiedzy. Rozróżnia się w szczególności następujące rodzaje transferu wiedzy:

- 1) transfer wiedzy technicznej;
- 2) transfer wiedzy ekonomicznej;
- 3) transfer wiedzy humanistycznej;
- 4) transfer wiedzy biologiczno - medycznej.

W przypadku współfinansowana stażu przez przedsiębiorcę w wysokości co najmniej 40% wynagrodzenia pracownika naukowego, przedsiębiorcy w okresie 4 lat mogą być przyznane nie więcej niż dwa staże, obejmujące transfer wiedzy tego samego rodzaju.

O liczbie staży w danym cyklu programu, zasadach ich przyznawania, wymaganiach kwalifikacyjnych oraz wymogach formalnych zgłoszenia ogłasza się publicznie, co najmniej na dwa miesiące przed rozpoczęciem roku akademickiego. Zwiększenie liczby staży w ciągu roku wymaga ogłoszenia. W terminie jednego miesiąca od ogłoszenia o liczbie staży i zasadach ich przyznawania Miasto przyjmuje zgłoszenia przedsiębiorców i pracowników naukowych na staż. Zgłoszenie nie spełniające wymagań formalnych jest odrzucane, po uprzednim wezwaniu do uzupełnienia braków formalnych.

9. Konkurs na staż.

Konkurs przeprowadza się dla wyłonienia partnerstwa pracownika naukowego i przedsiębiorcy.

Komisję konkursową powołuje Prezydent Wrocławia. W skład Komisji wchodzi pracownicy Urzędu, jednostek organizacyjnych Miasta Wrocław oraz gminnych osób prawnych. W pracach Komisji konkursowej mogą uczestniczyć także, z głosem doradczym, osoby posiadające specjalistyczną wiedzę w zakresie

¹⁷ Dz. U. z 2007 r. Nr 53 poz. 354, z 2011 Nr 34, poz. 174.

obejmującym przyznanie stażu. Komisja ustala harmonogram i przebieg konkursu. O przeprowadzeniu konkursu zawiadamia się zainteresowanych, umożliwiając im zapoznanie się ze zgłoszeniami i złożenie dodatkowych dokumentów potwierdzających kwalifikacje, spełnianie wymogów formalnych oraz uzasadnienie przyznania stażu.

Rozstrzygając konkurs, Komisja przyznaje staż temu partnerstwu, które otrzymało największą liczbę punktów. Punktacji podlega:

- 1) wiarygodność partnerstwa:
 - a) dorobek naukowy i staż pracy pracownika naukowego - do 10 punktów;
 - b) potencjał przedsiębiorstwa oraz doświadczenia w zakresie komercjalizacji i wykorzystania wiedzy naukowej – do 10 punktów;
- 2) program współpracy w ramach partnerstwa (program stażu) – do 15 punktów;
- 3) program wpływu partnerstwa na praktykę dydaktyczną i powstanie nowych programów badawczych w macierzystym środowisku stażysty – do 10 punktów.

Rozstrzygając konkurs, Komisja może zwrócić się z zapytaniem do ekspertów zewnętrznych, jeżeli jest to zasadne dla właściwej oceny merytorycznej stażu (przyjmuje się, że ekspertami mogą być osoby posiadające wiedzę ekspercką w danej dziedzinie). Komisja przyznaje staż temu partnerstwu, który otrzymał największą liczbę punktów. Komisja może przyznać staż partnerstwu, które otrzymało minimum 25 pkt.

Wybór partnerstwa wymaga uzasadnienia.

10 . Zasady wykonania stażu.

Harmonogram, czas trwania, zakres zadań, wynagrodzenie i obowiązki pracownika naukowego oraz obowiązki przedsiębiorcy, zasady i przesłanki rozwiązania stażu realizowanego w ramach partnerstwa precyzuje umowa o staż. Pracownik naukowy ma obowiązek wykorzystywać wiedzę naukową na potrzeby przedsiębiorcy w zakresie ustalonym z tym przedsiębiorcą. Staż może być wykonywany poza zakładem przedsiębiorcy tylko w przypadkach określonych w umowie. Pracownik naukowy ma obowiązek wykonywać staż co najmniej jeden dzień w tygodniu. W zakresie ustalonym z przedsiębiorcą, pracownik naukowy może, w celach dydaktyczno – naukowych, angażować w problemy i pracę przedsiębiorcy osoby postronne, a w szczególności studentów i absolwentów uczelni wyższych.

Przedsiębiorca ma obowiązek stworzyć warunki techniczne wykonywania stażu oraz udostępnić niezbędne dane do wykorzystania wiedzy przez pracownika naukowego. Strony obowiązane są współdziałać w realizacji stażu.

11. Kontrola i ocena wykonania stażu.

Staż pracownika naukowego podlega ocenie efektywności i skuteczności transferu i wykorzystania wiedzy naukowej w działalność przedsiębiorstwa, która mierzona jest przede wszystkim:

- a) wzrostem przychodów przedsiębiorcy;

- b) wzrostem dochodów przedsiębiorcy;
- c) obniżeniem kosztów;
- d) wprowadzeniem innowacji i nowatorskich rozwiązań w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem w jakiegokolwiek płaszczyźnie działalności przedsiębiorcy;
- e) poprawą zarządzania przedsiębiorstwem w jakiegokolwiek płaszczyźnie działalności przedsiębiorcy;
- f) wzrostem zatrudnienia;
- g) wprowadzeniem nowych produktów lub usług.

Ocenie podlega także możliwość wykorzystania praktycznych doświadczeń pracownika naukowego w działalności dydaktycznej.

Czynności monitoringowo – kontrolne mogą być przeprowadzane przez cały okres stażu oraz w okresie 12 miesięcy od jego zakończenia. Kontrola porównuje stan faktyczny przed udzieleniem stażu ze stanem faktycznym po rozpoczęciu stażu i jego zakończeniu. Przedsiębiorca i pracownik naukowy przez cały ten okres obowiązani są, na żądanie Miasta, udzielać informacji w zakresie wskazanych wyżej kryteriów kontroli oraz innych danych monitorujących prawidłowy przebieg transferu wiedzy. Przewiduje się, iż jednorazowo maksymalny czas trwania czynności monitoringowo – kontrolnych w siedzibie przedsiębiorcy będzie wynosił do 2 dni, przy założeniu minimum dwuosobowego składu zespołu kontrolującego. Miasto ma prawo kontrolować czas i miejsce wykonywania stażu. Zespół kontrolny powołuje Prezydent.

W przypadku stwierdzenia uchybień lub nieprawidłowości w trakcie stażu, w informacji pokontrolnej formułowane są zalecenia pokontrolne zawierające uwagi i wnioski zmierzające do ich usunięcia i przekazywane przedsiębiorcy oraz pracownikowi naukowemu.

Na zakończenie stażu pracownik naukowy i przedsiębiorca składa sprawozdanie według wzoru opracowanego przez Miasto, stanowiącego podstawę oceny skuteczności i efektywności stażu.

Wyniki kontroli i oceny stażu przekazuje się przedsiębiorcy i pracownikowi naukowemu.

12. Przewidywane trendy i korzyści programu.

Partnerstwo sektora gospodarczego i środowisk naukowych powinno przynieść wymierne korzyści zarówno dla sektora gospodarczego, gdyż wzrośnie jego potencjał innowacyjny, jak i uczelni wyższych. Końcowe korzyści winny być też widoczne w aktywizacji lokalnego rynku pracy, w szczególności wśród absolwentów uczelni wyższych. Transfer doświadczeń praktycznych zapewne przełoży się na lepsze przygotowanie absolwentów do podjęcia pracy. Także możliwość praktycznego zaangażowania studentów i absolwentów w praktyczne problemy przedsiębiorców pozwoli tym grupom lepiej zrozumieć oczekiwania rynku pracy i poszczególnych potencjalnych pracodawców. W konsekwencji, winno to zaowocować lepszą mobilnością lokalnego rynku pracy i zmniejszeniem bezrobocia.

Program partnerstwa i udziału pracowników naukowych w praktyczne rozwiązywanie problemów sektora gospodarczego na pewno poprawi konkurencyjność przedsiębiorstw lokalnych, wzmacniając ich pozycję finansową. To pozwoli przedsiębiorstwom skuteczniej konkurować i rozwijać się, a tym samym tworzyć nowe miejsca pracy.

Trzeba pamiętać, że program ma na celu jedynie zainicjować współpracę pomiędzy uczelniami wyższymi, a sektorem gospodarczym i pokazać wzajemne korzyści synergii. Przewiduje się, że program zapoczątkuje i ugruntuje stałą współpracę obu środowisk z mocnym trendem wzrostowym współpracy, zgodnie z wynikami projektu „Zielony Transfer” opisanymi w pkt 3 niniejszego programu.